

dæmpet rødt (b), intet kan som en kløvermark tvinge en til at tænke ordet: frodighed ... Marken strutter af saft og sødme ... dette tætte og saftspændte grønne kalder på forestillinger om svalhed, kvægelse, et let men fyldigt og læskende måltid (c) *Ellen Raae* (3).

Hvor står fuldmånen over kløverengen · så dejligt som i bøgens fædreland? *H. C. Andersen* 1850. Så De en kløverager · vinke smilende rødt? · Alle de bølgende flader · vugged' vinden blødt *Olaf Hansen* (4). Ak, kløveren ejer en honningmund · og er dog så frodig og jævn og rund, .. Den tjener hverdagens nytteåg · og taler dog sommerens søde sprog. .. Vi kender dens duft fra vor lykkedag [genforeningen] · som Danmarks liflige åndedrag *Helge Rode* (5); der dufter i dit tungemål · en blomsterskål · af rug og kløver røde *L. C. Nielsen* 1906. Tyst blander sig duften af kløver i stak · med solbranket muld (a), med duft af kløver mild og sval (b) *Jeppé Aakjær* (6) og kløvermarken i blomster står, · den dufter som vore liljebede *Mads Hansen* (7), dog ingen duft som kløver kvæger! · Med honning i det skjulte bæger · den lokker humlen til sin mund, · en søvnig, duftbedøvet stund *Johannes V. Jensen* (8), som en kløvermark en dugfrisk morgen · åndende af sundhed, · som en kølig kilde, regnforfrisket, · sprudlende af friskhed, .. ikke roser, ikke fløjle ... *Otto Asmus* (9). Markens røde kløver brovter ublufærdigt med sin fylde *Cai M. Woel* (10). Når din [moder naturs] fod i kløveren skjuler, · får de bristende blomsterkugler · pludselig den favreste rødme · ved at røre din kraft og sødme. *Valdemar Rørdam* (11).

Den hvide kløver, tynd i stilken · som lysklædt, smækker pige – hvilken · sødtduftende og ydmyg ranke, · som blomsten af en syndig tanke! *Johannes V. Jensen* (8). – Peter Vejrup, Fra hvidkløverens zoner (12).

LITTERATUR: (1) 433s 91; (2) 462 139; (3) a 735f 69, b 735 11, c 735d 29; (4) 335b 6; (5) 776b 26; (6) a 1002i 39, b 1002g 76; (7) 332b 155f; (8) 433n 39; (9) 899 30; (10) 982c 68; (11) 789k 18; (12) 417 1915,528.

Lupin

har kraftige, oprette stængler, hjulformet delte blade og lange blomsterklaser.

GUL LUPIN, *Lupinus luteus*, med 9–11 aflange småblade og guldgule, vellugtende, kranstillerede blomster stammer fra Sydeuropa; dyrkes hist og

her på lette jorder til nedpløjning (rødderne samler kvælstof) og foder.

Sjældnere dyrket er HVID LUPIN, *Lupinus albus*, der har hvide blomster med blålige spidser; hjemmehørende i Nordafrika og Vestasien, samt den højere SMALBLADET eller BLÅ LUPIN, *Lupinus angustifolius*, fra Middelhavslandene.

Staudelupiner, *Lupinus polyphyllus* og krydsninger, er alm dyrket (og forvildet).

Lupin 1648ff af det latinske slægtsnavn, der nedsettende sigter til de spiselige, men mindreværdige frø (lupus = ulv) jf. *ulvebønne* slutningen af 1400-t-1795. *Ægyptisk bønne* 1594–o. 1700, *vild bønne* 1594–1692, *tyrkisk krone* 1648–1800, man har måske sammenlignet blomsterstanden med en østerlandsk tiara; *rævehale*, *-rumpe* V. Lolland, Tåsinge efter den lange blomsterklase. Hvid Lupin: *fugleært* slutningen af 1400-t-1533, *figenbønne* begyndelsen af 1500-t-1884, frømelet blev brugt mod »figenbylder«, *fladbønne* 1601–o. 1700.

Gul Lupin: *vildbønne* 1520-1786, *skovlupin* 1648, *vikkebønne* o. 1700, *gul kattehale* SSlesvig. *Duer ØMøn* om havesorter af *Lupinus polyphyllus* med lyseblå og hvide blomster, hvis bygning minder om fuglens.

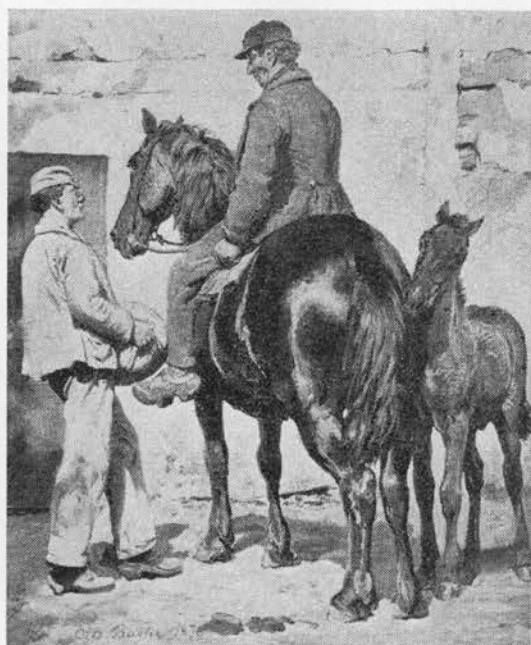
LITTERATUR: 689 1,903–06.

DYRKNING

Gul Lupin dyrkes kun i haver i byer, meget sjældent i landsbyhaver (1648; 1). Dyrkning af både den gul- og den blåblomstrede lupin begynder herhjemme o. 1840 (2), sidst i 1840'erne avles en del frø, navnlig ved Ebeltoft og Grenå (3). Lupiner anbefales 1857 til magre jorder, især i Jylland (4), omtrent samtidig oplyses, at planten mange steder dyrkes til hø og afgræsning, avner og kærner giver foder til får og kvæg (5), bl.a. i SSlesvig pløjes den ned som gødning (o. 1860; 6), hvortil den 1876ff anbefales i jyske hedeegne, frøene er et godt heste- og svinefoder, afgrøden giver grøntfoder og hø til køer, får og heste, men får kan dog heraf få gulsot (7). O. 1880 berettes om en mand på Vardeegnen, der seksten år i træk skal have skiftet mellem lupiner (som grøngødning) og rug (8).

Større betydning får særlig gul lupin fra o. 1875. Den kan med fordel sås i maj måned i rugen kort før denne skrider, og i oktober nedpløjes som gødning til den nye rug (9), i heldige år giver lupinen på én sommer 20.000 kg plantemasse eller over 100 kg kvælstof pr. tønde land (1897; 10). Når frøenes bitterstof er fjernet, er de et godt hestefoder (11). Omkring århundred-

Lupinfrø anvendtes forhen på magre egne til hestefoder. Maleri af Otto Bache, 1876. Overfor: Have-lupiner. (ES).

skiftet var arealet ca. 800 ha, 1911 ca. 6.000 ha, især i Vest- og Østjyllands magre egne, bl.a. på Mols Bjerge (12). Senere gik arealet stærkt tilbage og fra 1920'erne ophørte avlen næsten helt (2); frøenes giftvirkning kunne dog ophæves med ensilering, hvortil den o. 1930 forsøgsvis blev dyrket, men bitterstoffet gjorde det undertiden vanskeligt at få køer til at æde foderet (13). De senere år har avlen af den bitterstoffri »sødlupin« fået et opsving; til frøavl var arealet 1963 935 ha, høstudbyttet 427 t, men 1967 kun 201 ha.

LITTERATUR: (1) 697 80; (2) 191 2,208f; (3) 512 3,93; (4) 86 2, 117-19,163-66,178-82; (5) 939 7,1859, 223; (6) 877 1,1933,140; (7) 512 9,1876,511f jf. 156; 784 1877,280f; 512 10,1877,212-14,456,644f; (8) 582 63; (9) 355 14,1894,213 jf. 597 1906,203; (10) 512 30, 333f; (11) 274 11,899,11; (12) 512 10,1877,214; 304 474f; 599b 2,80; (13) 939 1930,70f; 916 1930, 210f; 304 230,475; 599b 2,80.

ANDEN ANVENDELSE

Lupiner under frugttræer holder larver borte (1). Småkårsfolk dyrker en blå lupin i haverne, »bønnerne« ristes til en kaffeerstatning (2); under sidste verdenskrig bliver salget af sødlupi-

nens ristede frø som kaffeerstatning forbudt af landbrugsministeriet 30/12 1940.

Harpestræng-afskrifter o. 1300 (3): Gul (?) lupin renser hedt og tørt blod, hjælper mod lever-smerter, bylder, vattersot, saften drikkes mod forstoppelse, læger gulsot; planten hjælper mod maveonde, stiller smertefuld hede; lægges knust som omslag over milten, saften inddryppes i betændt øre og saften blandet med rosenolie på brandsår.

Christiern Pedersen 1533: frømel af hvid lupin blandet med eddike får hovedhårene til at falde af; frostsår bades med havvandsafkog (4).

Henrik Smid 1546ff (5): frøene oplødes i vand, så beskeden uddrages, de tørres, pulveriseres og drikkes med eddike mod maveonde og appetitløshed. De knuste frø indtaget med eddike eller honning uddriver indvoldsorm, det samme gør en te af frøene, midlet kan med peber og rude gøres stærkere; med afkoget bades skab, dødt kød, ansigtspletter, skurv i hovedet, det »gør huden såre klar«. Frømelet koges med eddike til lægende omslag på krop, knuder, lændeværk »og alle ledemods befængelse«, urenheder i ansigtet vaskes med regnvandsafkog.

Simon Paulli 1648, 80: frøene af gul lupin renser for fnat, kløe, fjerner pletter i ansigtet og på kroppen, når de gnides mod huden eller belægges med salve af frøene kogt i regnvand; børn med maveonde skal smøres omkring navlen med frømelet tilsat mandelolie, »da går ormene enten levende eller døde ud af livet«.

Blå, gule og hvide lupiner blev dyrket som prydplanter også for 300 år siden (6); flerårige arter og især krydsningen *L. regalis* med mange farver (»regnbuelupiner«) er meget populære. Når to kronblade bøjes til siden, fremkommer en karet eller »venusvogn« (7), sml. Stormhat bd. 2.

Nu blomstrer i klump og klynge · den knejsende blå lupin. · Den ligner en adelig frøken, · stiv, hoffærdig og fin *Thorkil Barfod*.

LITTERATUR: (1) 86 7,1863,160; (2) 510 3,340; (3) 343 91,162; (4) 703 22,72a; (5) 841 78f; (6) 81 1647,75,79; (7) 99b 18.

Rundbælg, *Anthyllis vulneraria*

bliver 10-30 cm høj, har uligefinnede blade med større endeblad og gule til gulrøde blomster i